

## Григорій Савич Сковорода

### Дитинство. Роки навчання.

Народився 3 грудня 1722 року в селі Чорнухи на Полтавщині в бідній козацькій сім'ї. Батьки відзначалися побожністю, миролюбством, гостинністю, чесністю, славилися на всю округу своєю правдивістю, працьовитістю. Зростаючи у середовищі мудрої праведності, їхній син з ранніх літ відзначався схильністю до зосередженості на своєму внутрішньому світі, твердістю духу, великим бажанням до науки і знань. Змалку виявляв нахил до музики і пісні. Від людей вчився шанувати труд, бо змалку привчався до праці. Очевидно, саме з сім'ї він виніс переконання : **«Хто труда не перейде, до добра той не прийде.»** Виховувався на народних переказах, думах, піснях.

Де здобув Сковорода початкову освіту – точно невідомо. Очевидно, за тодішнім звичаєм, батьки віддали його в науку до дяка. У дяка-скрипаля Гриць був на привілейованому становищі, бо той виявив у хлопця чудовий голос, навчив нотної грамоти, поставив першим співаком у церковному хорі, давав читати книжки, підготував до вступу в академію.

У 1738 році батьки віддають Григорія на навчання до Київської академії, де навчався з перервами близько 10 років.

Досить швидко він став виділятися успіхами серед своїх однолітків, став одним з наполегливих і тямущих студентів. Він здобув ґрунтовні знання з мов – грецької, латинської, польської, старослов'янської, німецької.

У 1742 році його запрошують до придворної співацької капели в Петербург, бо він прославився чудовим басом, майстерною грою на скрипці, флейті, бандурі, цимбалах і сопілці та композиторським талантом.

Після двох років перебування у північній столиці він повертається продовжувати перерване навчання. У 1744 – 1745 рр. Сковорода вчиться у класі філософії. Людина виняткових здібностей і гострого розуму, Г.Сковорода здобув в академії глибокі знання з філософії, вітчизняної, античної, західноєвропейської літератур, досконало опанував кілька іноземних мов. Закінчив академію в 1753 році.

## **Педагогічна діяльність.**

Повернувшись на Україну, першу зупинку він зробив у Переяславі, де на запрошення єпископа став учителем піітики в Переяславському колегіумі. Працював залюбки, писав вірші та підручники з етики, викладав предмет по-новому, чим, звісно, викликав невдоволення багатьох. Саме за недотримання усталених методів викладання його звільнили з роботи.

Після цього Г.Сковорода тривалий час працює придворним учителем у поміщика Степана Томари на Переяславщині. Він довго не погоджувався на таку службу, але, хитрощами заманений і заведений до панської садиби, змушений був усе-таки пристати на непривабливу пропозицію. Любов, привітна приязнь, якою відзначався колишній вельможа, більш за все впливали на Григорія Савича. Залишаючись при дворі, він був сповнений щиросердним бажанням стати корисним людям. Ці роки відзначилися поглибленим зближенням з життям народу, його внутрішнім єством, і це допомагало йому у пізнанні як самого себе, так і навколишнього світу. Часто у вільний час він любив проводити в полях і гаях. На сон залишав не більше 4 годин, а з першим променем сонця був на ногах. У простому одязі, із сопілкою, торбою з книжками та ціпком ішов, куди хотів. Був суворим вегетаріанцем: їв тільки овочі, молоко, сир, та й то лише раз на день, по сході сонця. Але ніколи не втрачав доброго настрою, веселості й доброзичливості, за що його всі любили й шукали з ним товариства.

З 1759 по 1769 роки Г.Сковорода працює як викладач поетики і етики в Харківському колегіумі. Незвичайний це був учитель : писав байки, викладав стародавні мови, глибоко цікавився математикою, географією, економікою. Отже, учив, як жив, а жив, як навчав – найкраща риса педагога. Оскільки підручника з етики не було, він написав його сам. Це був його перший філософський твір, основою якого є думка, що ледарство – найбільша людська вада. Студенти любили свого вчителя, радилися з ним, бували в нього вдома. Він засівав їхні душі зернами правди, гуманізму й волелюбства. І тому церковники та вельможні пани зводили на нього наклепи, звинувачуючи в протиурядовій та антирелігійній діяльності. Через постійні переслідування і гоніння Сковорода змушений був двічі переривати на один рік викладання в Харківській колегії, а з 1769 р. більш не займав жодної офіційної посади.

## Мандри

Поет, композитор, соліст і музикант в одній особі! Всебічно обдарований хлопець міг би зажити слави та багатства. **Але життя не пізнаєш, якщо скнітимеш у палатах**, тому Григорій якомога більше мандрувати, зустрічатися з людьми.

У 1750 році трапляється нагода вирушити у тривалу поїздку за кордон, з якої Григорій Савич скористався. Він відвідує Австрію, Словаччину, Угорщину, Польщу, Німеччину, де знайомиться з життям тамтешніх народів, вивчає їхні звичаї і ближче знайомиться з культурою, передовими філософськими ідеями, літературними течіями. Він буває в університетах, слухає лекції знаменитих професорів, працює в бібліотеках, студіює філософські праці й, володіючи багатьма мовами, вільно дискутує із ученими різних країн. З Європи він повернувся без шеляга в кишені, але сповнений новими знаннями та блискучими ідеями. Безсумнівно, ця подорож справила надзвичайно важливе значення на формування поглядів майбутнього філософа.

Три роки тривала ця експедиція. І тільки туга за рідним краєм привела його знову на Батьківщину. Повернувшись в Україну, Г.Сковорода найперше заглянув у рідні Чорнухи, та не застав живими ні неньки, ні батька. Ніщо не тримало Григорія на одному місці, і він сміливо поринув у широкий світ.

В одному селі Сковорода лікував відставного майора. Дочка майора, красуня Олена, закохалася в ніжного поета-музиканта, і Григорій теж покохав її. Йшлося до весілля, але Сковорода вагався, бо не уявляв життя без мандрів. Так і не одружився.

Наступні роки, аж до смерті, Григорій вів мандрівний спосіб життя, яке збагачувало його новими знаннями. Не маючи сім'ї, власного пристанища й постійного прибутку, він перебував у самій гущі народу. Він жив то в одних, то в інших знайомих. Все його майно вміщалося в торбі: найпотрібніші речі, рукописи, книжки, за поясом – сопілка, в руках – посох, на плечах – селянська свита. Він обійшов майже всю Україну, Воронежчину, Курщину, Орловщину, побував під Москвою, в Приазов'ї та інших місцях.

## Останні роки життя

Останнє десятиріччя життя Сковороди – це роки його слави. Всі хотіли його бачити. У Харкові, Белгороді та багатьох селах виникли гуртки послідовників його вчення і способу життя.

У «трудах праведних», і скінчив свій життєвий шлях один з найгеніальніших філософів світу Григорій Савич Сковорода.

Про смерть Сковороди записав Срезневський таке: «...Був прегарний день. До діди́ча з'ї́халось багато сусі́дів погуляти й повеселитись. Мали також на цілі послухати Сковороди... За обідом був Сковорода незвичайно веселий і говіркий, навіть жартував, оповідав про своє минуле, про свої мандрівки, досвіди. Зачаровані його красномовством повставали всі від обіду, Сковорода щез.. Він пішов у садок. Довго ходив він по перехресних стежках, зривав овочі й роздавав їх хлопчикам, що працювали в садку. Над вечір пішов сам господар шукати Сковороду й застав його під гіллястою липою. Вже заходило сонце: останні його проміння пробивалися крізь гущу листя. З риска́лем у руці ко́пав Сковорода яму — вузьку, довгу яму. — «Що це, друже Григорію, чим то ти зайнятий?» — спитав господар, підійшовши до старого. «Пора, друже, закінчити мандрівку!» — відповів Сковорода — «і так усе волосся і злетіло з бідної голови від мордування, пора непокої́тися!» «І, брате, дурниця! Досить жартувати, ходімо!» — «Іду! Але я прохатиму тебе попереду, мій добродію, хай тут буде моя остання могила». І пішли в хату. Сковорода недовго в ній лишився. Він пішов у свою кімнатку, пере́мінив білизну, помо́лився Богу і, підложивши під голову свої писані праці і сіру свитку, ліг, зложивши навхрест руки. Довго чекали на нього з вечерею. Сковорода не з'явився. Другого дня вранці до чаю теж, до обіду так само. Це здивувало господаря. Він насмі́лився увійти до Сковороди, щоб розбудити його; одна́че Сковорода лежав уже холо́дний за́косте́нілий».

Це було 9-ого листопада 1794 року. На хресті над його могилою, на прохання самого Сковороди, написано: **«Світ ловив мене, та не впіймав...»**.

Його могила знаходиться зараз у селі Сковородинівка (ран. Іванівка, колишня садиба Андрея Ковалівського).

Таким чином Г.Сковорода ще раз заявив про свою відданість духовному спасенному життю перед земними суєтністю і марнотою.

## Творча спадщина митця

Невтомний шукач істини та краси в житті,Сковорода залишив нам чималу літературну спадщину. Улюблена книга Сковороди – Біблія.

Перебуваючи на Херсонщині, написав значну частину віршів збірки «Сад божественних пісень». Збірка є своєрідним щоденником, у якому відбилися життєві події,філософські роздуми,ліричний настрій їх автора.

Працюючи в Харкові, латинськими й українськими віршами написав «Байки Езопові»(1760)

У 1766р. філософ написав «Вхідні двері до християнської доброчинності», наступного року філософські твори «Наркіс» і «Симфонія».

Упродовж 1769-1774рр. Сковорода написав збірку прозових байок «Байки харківські» , «Бесіду,названу двоє, про те,що блаженним бути легко», «Діалог» , а також твори: « Розмова п'яти подорожніх про справжнє щастя в житті» ,»Кільце» , «Розмова, звана алфавіт,чи Буквар світу».

У 1785р. Сковорода об'єднав 30 віршів , написаних у різний час, у збірку «Сад божественних пісень».

Збірник «Байки харківські» - перші 15 з них написані в 60-х роках, решта – в 1774р,куди увійшло 30 байок.

У 1787р. він написав «Вдячного Еродія» і «Убогого Жайворонка» , а в 1791р. завершив філософський твір «Діалог. Ім'я йому - Потоп зміїний».

Сковорода писав «народним діалектом» або латиною.

Перші вірші написав у жанрі **панегіриків**(віршів, що склалися для вихваляння окремих осіб чи подій). Він дещо обновив традиції панегіричного вірша.

Свої філософські твори він писав так, щоб вони були зрозумілі не тільки освіченим людям, а й неосвіченим – будили їхню свідомість,учили думати.

## **Г.С.Сковорода – філософ , просвітитель.**

Григорій Савич замислювався над тим, як допомогти своєму народові. Тому вирішує здійснювати просвітницьку діяльність серед народу: в дохідливій формі пояснював людям різні явища життя суспільства і природи, викладав свої філософські ідеї, у вільний час учив грамоти селянських дітей. Філософ-просвітитель доводив, що навчання допоможе швидше і точніше виявити природні задатки кожної людини.

Філософії Сковороди був властивий пантеїзм (вчення, що ототожнює Бога і природу, тобто стверджує, що світ є двоєдиним – органічним злиттям Духа і матерії). Основним предметом філософії є людина, її внутрішній світ і діяльність, інтереси й прагнення, здоров'я і щастя.

Ідею «пізнай себе самого», висунуту давньогрецькими філософами (Сократом, Платоном) ще за 500 років до нашої ери, Сковорода підніс і розвинув далі.

Пізнати себе людині потрібно для того, щоб виявити здібності, закладені в неї самою природою, усвідомити свої фізичні й розумові можливості та особливості характеру. Це дасть змогу обрати відповідний рід трудової діяльності – «сродну працю». Трудитися потрібно для того, щоб забезпечити свої духовні й тілесні потреби і приносити користь суспільству.

Щоб стати щасливим, не треба багатства, влади. Гідність людини визначають не гроші й не знатне походження, а чесне життя.

Людина – «коваль свого життя», не раб, і тільки від неї залежить, яким буде її життя і майбутнє наступних поколінь.

Йому мріялося, що людина в майбутньому буде досконалою – розумною, доброю, порядною, справедливою. У філософських працях і листах він утверджував культ розуму.

Життя, за Сковородою, – це постійний і безперервний пошук істини. Людина народжена для щастя, людина має бути щасливою. А щастя в наших думках, в нашому серці, в любові.

Любов. Це почуття найсолодше, найприємніше й животворне. Тому людина без любові – однаково що позбавлена сонця, напівмертва. Слід відрізнити істинну любов від удаваної.

Тому твори Сковороди допомагають нам збагнути шляхи і способи досягнення щастя, без якого наше життя не має жодного сенсу